

HAGER RITTA, A FÉNYSZÖVŐ

Hager Ritta textilművész életműve – immár hét évtizede – a szakralitás, a keresztény szellemiség jegyében épül. 90. születésnapja alkalmából, ez év áprilisában, életműve legjelentősebb alkotásait felvonultatva a Magyar Művészeti Akadémia retrospektív kiállítást rendezett munkáiból a Pesti Vigadó galériájában. Hager Ritta Belső csend című tárlata, a járványügyi helyzettől függően, június 20-áig látogatható.

Belső csend

„A keresztény lelkiség megvallása pótolta Hager Ritta számára azt a deficitet, amelyet a XX. századi ateista világmagyarázatok hiába- valóan próbáltak mesterségesen betölteni. Bár kínálkozott és kínálkozik számtalan út, ő az evangéliumi utat fogadja el érvényesnek és üdvözítőnek. Tanúságtételének eszközeül pedig a művészet mellett döntött, amit spiritualizmus- sal telített textilkompozíciók formájában tár a világ elé” – *Keppel Márton* művészettörténész méltatja e szavakkal Hager munkásságát.

Hager Ritta textiltervező iparművész 1931- ben született, Budapesten. Tanulmányait az Országos Magyar Iparművészeti Iskolában 1949-ben fejezte be. Molnár Béla tanítványa- ként textilnyomó szakon végzett, de munkás- ságát kezdetektől a csomózott, egyéni techni- kákat alkalmazó textilkészítés határozza meg. Tanulmányainak lezárulása után a budapesti Operaház kosztümfestőjeként dolgozott, de szakmai pályafutását megtörte az 1951-es kite- lepítés, amely megalázó módon elszakította megszokott életterétől és segédmunkássorsra kényszerítette. E nehéz, megpróbáltatásokkal terhes éveket követően 1954-től 1958-ig a Tex- tilfestő Iparművészek Alkotóközösségében, majd 1958 és 1968 között az Iparművészeti Vállalat tervezőjeként és kivitelezőjeként te- vékenykedett. 1968 óta szabadfoglalkozású textilművészként dolgozik.

Az 1960-as évek óta szerepel rendszeresen műveivel a magyar ipar- és képzőművészeti ki- állításokon, rendez műveiből önálló tárlatokat, s számos megbízásra készült műve – függöny, textil falikép, falikárpit – került hazai és kül- földi közintézményekbe, egyházi épületekbe, közösségi terekbe is. A művészi alkotómunka mellett aktív közéleti tevékenységet is kifejt. Munkáit több rangos múzeum, gyűjtemény (Iparművészeti Múzeum, Magyar Nemzeti Mú- zeum, Szombathelyi Képtár) őrzi, kiállítási szerepléseit megannyi díj elnyerése fémjelzi. Munkásságát a legrangosabb szakmai díjakkal (Munkácsy-díj 1988; Kossuth-díj, 2003, Nem- zet Művésze díj, 2014) ismerték el. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

Életszemléletéről, munkamódszeréről *Keserü Katalin* művészettörténész állapí- totta meg összefoglaló érvénnyel: „Hager

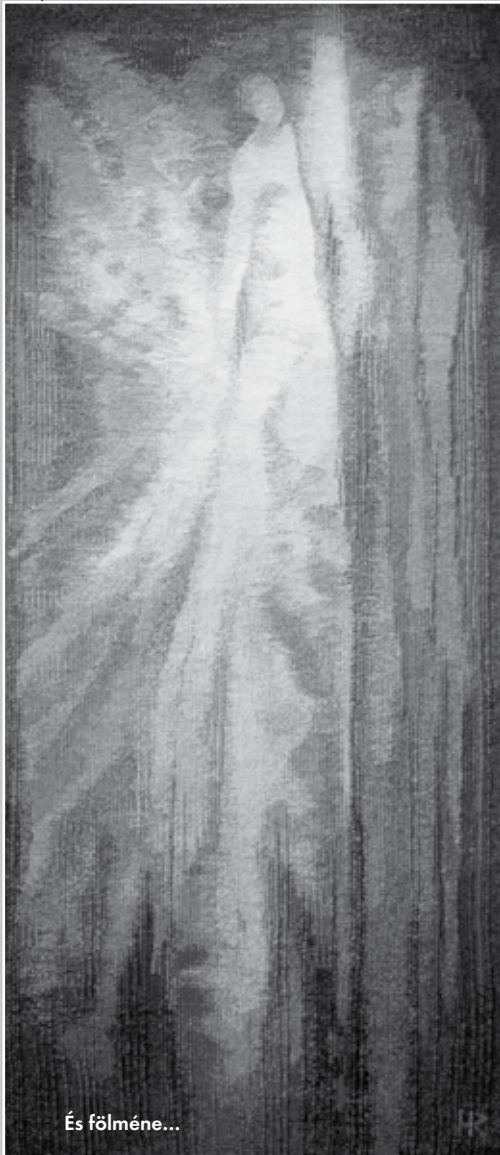

Hager Ritta,
a Nemzeti
Művész

Ritta munkái inkább a meditáció, semmint az experimentáció képviselői voltak, noha első jelentős darabjai egyúttal vitathatatlanul részei az environmentális, szobrászi jellegű falisző- nyeg-művészet történetének. Az *Összefonódás, Tűz* című, »új« anyagokkal (juta), technikákkal (fonás, kötözés) kísérletező műveinek meg- őrzött frontalitása, a témák költői és filozo- fikus jellege azonban a mához vezet. Hiszen a *Hullámzás, Fény, Út, Belső tűz, Áradás* című későbbi (mai) művei, az egyre inkább előtérbe hozott és egyénién gazdagított ó-gobelintech- níkával, a faliszőnyeg újra önmagára találásának állomásai, egyúttal a csenedesebb, a természeti és belső világot összekapcsoló, egymásba fonó (a természetet intimizáló és a belső érzékeny- séget kiterjesztő), ezáltal a létezés tudat gyö- kereihez visszanyúló kortárs képzőművészet- nek is reprezentánsai.” A művészetteoretikusi megállapításokat igazolja Hager Ritta alkotói önvallomása is: „Témáim kiválasztásánál a filozófia és a vallás, a profán szembeállításával adja a feszültséget, amit a harmónia old fel. A természetből merített szimbólummal kívánom szemléltetni az élményt, mert a szimbólum töb- bet hord magában a láthatónál. Az igazi mű provokál, figyelemfelhívó valami felé. A sok kísérletezés, töprengés, vajudás után születik meg az alkotás, melyben magunkra ismerünk.”

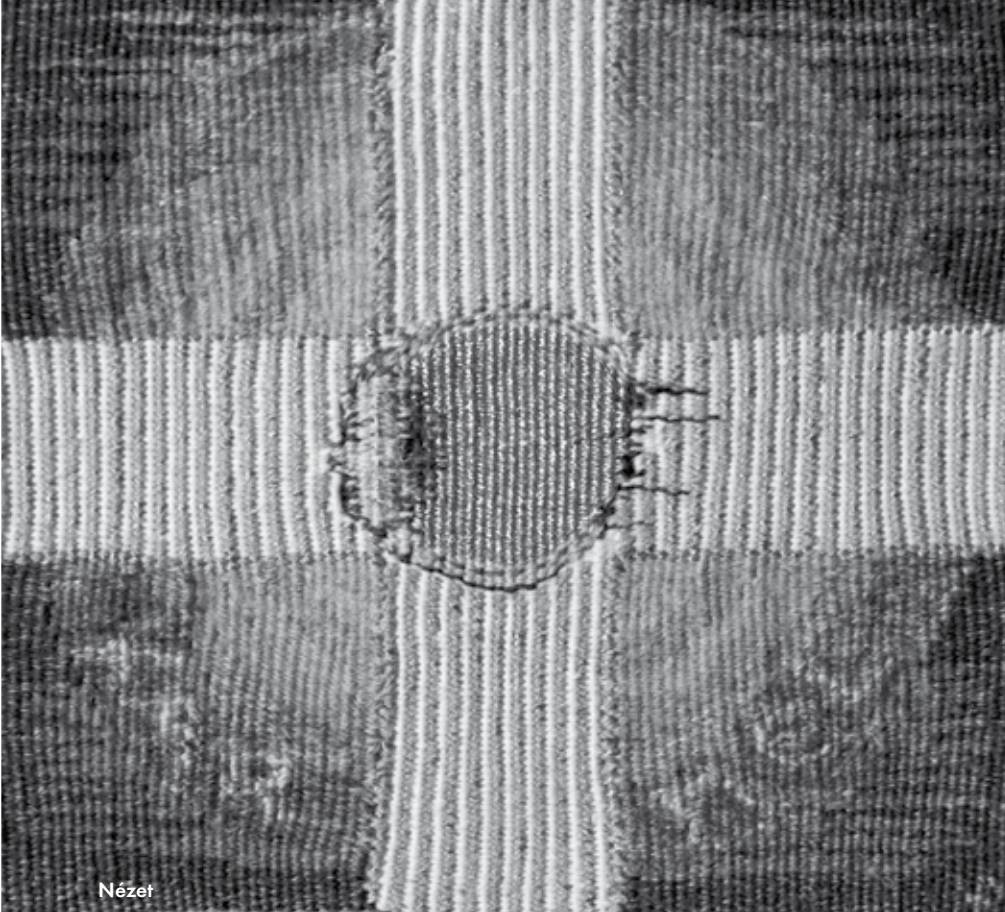
◆◆ Összeállította: Weltler Ildikó

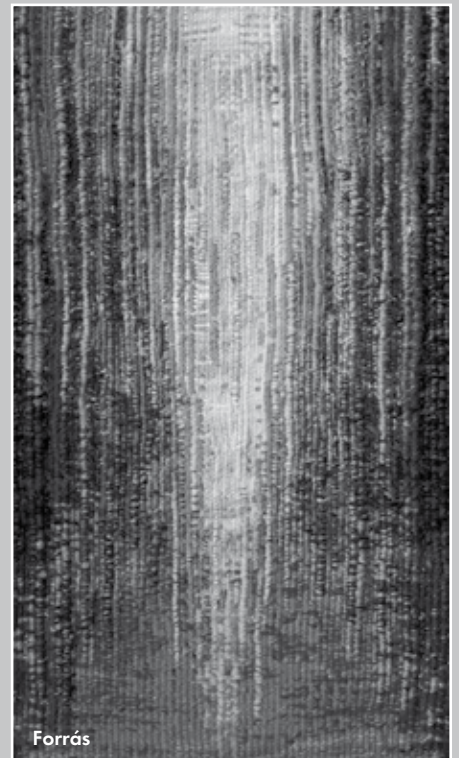
És fölméne...

Apokalipszis

Nézet

Forrás

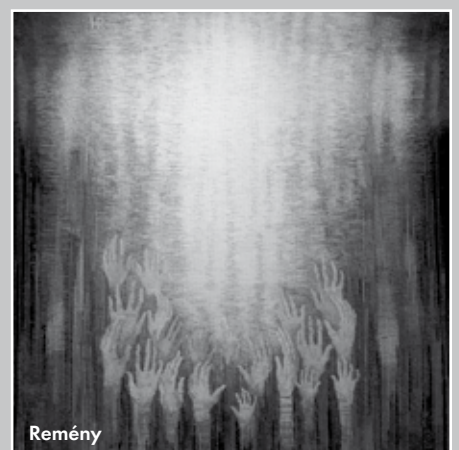
Ott fű, ahol akar...

Dilemma

Palla

Remény

JÓZSA ÁGNES

„Hogyan lettem Nagy Bálinttá?”

Elmélkedés egy Kossuth-díj apropóján

Nagy Bálint építész 1949-ben született Szegeden, 1976-ban diplomázott az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán. Tervezői munkát végzett az Ipartervben, a Lakótervben, a VÁTI-ban. Ellenzéki tevékenysége miatt 1979-től ácsként alkalmazták. 1980-ban a Szegényeket Támogató Alap (SZETA) egyik alapító tagja, a *Beszélő* című szamizdat folyóirat szerkesztője. 1987 és 1990 között Amerikában dolgozott. 1991-ben Nagy Bálint és Tsai néven építészirodát alapított, 2001-ben elindította az N&n galériát, 2009-től a FUGA Budapesti Építészeti Központ kreatív vezetője. 2021 márciusában Kossuth-díjjal jutalmazták munkásságát.

– *A díjakat adják. Hogyan fogadta ezt az elismerést?*

– Azok közé tartozom, akik sosem kísérték figyelemmel, mások hogyan reagálnak arra, amit csinál. Én mindig végeztem a magamnak kiszabott munkát. Ez nemegyszer a különböző helyeken elégedettséget váltott ki. Az elmúlt években jó néhány kisebb-nagyobb elismerés ért, most pedig a legnagyobb díjat is megkaptam. Természetesen örülök, mindegyik díjnak örültem, mert mindegyiknek más a helyi értéke. Amit a legtöbbre tartok: az Europa Nostra díjam, amelyet a Kodály körönd homlokzatainak felújítási terveire kaptam, valamint a lengyel külügyminisztérium és Gdańsk városának elismerése a szamizdatos ténykedésemért. Ezek azt jelentik, hogy határon túl is tudják, hogy létezem.

– *Mit hozott a szülői házból örökségként,*

hiszen anyai nagyapja Diósszilágyi Sámuel, a jeles tudógyógyász, szülei ott voltak azon a hajón, amelyen 1939-ben megalakult a Nemzeti Parasztpárt. Az ön életútja pedig egyértelműen nem volt konvenciókat követő.

– Mindig is törekedtem arra, hogy mást csináljak, mint a környezetem. Felmenőim közül különösen tiszteltem és szerettem az anyai nagyapámat. Makói otthonukban a fal tele képekkel, számomra a mai napig a nagypolgári lakás mintája. Az apai nagyszülők szintén makóiak, de jóval szerényebben éltek, hagyományos parasztházban, amelyben tisztaszoba és kemence volt. Mi Szegeden laktunk. Amennyire ezt a családtörténet számon tartotta, még nem tudtam beszélni, de már állandóan építettem. Általános iskolás koromban, ha nem értem időben haza az iskolából, akkor anyám valamelyik építkezés kerítésébe kapaszkodva biztosan megtalált, mert néztem a betonkeverőt, a munkát. Nem voltam jó tanuló, ezért már középfokon is építőipari technikumba jártam. A szüleim azt akarták, hogy tanuljak valami szakmát.

– *A felsőfokú tanulmányok sem alakultak simán. Debrecenben kezdődtek, és Budapesten fejeződtek be. Már akkor is szakállt viselt.*

– Már Debrecenbe is azért kerültem, mert a középiskolai eredményem nem volt elég a műegyetemi felvételhez. A felsőfokú technikum középiskolás gondolkodású intézmény volt. A második tanévnitóra hárman mentünk szakállal. Berendelt bennünket az igazgató, és mind egyikünk kezébe nyomott pár forintot, hogy menjünk el borbélyhoz. Én pedig elővettem a személyi igazolványomat, hogy bocsánat, nekem ez a hivatalos arcom. Azóta viselem. Miután a debreceni iskolából végül kirúgtak, díszítő lettem a színháznál. Nemcsak engem küldtek el akkor, hanem két tanárt is, akik az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolára kerültek, s elintézték, hogy engem is átvegyenek. Itt diplomáztam. Utána bekerültem a legjobb helyre, ahova akkor egy fiatal bekerülhetett, az Ipartervbe.

– *Milyen feladatokat kapott?*

– Gyorsan kaptam jó részfeladatokat. A vezető tervezők szerettek velem dolgozni, mert az összes számadatát tudtam fejből annak a

munkának, amelyen dolgoztunk. De egyértelmű volt, hogy műegyetemi diploma nélkül nem lehet ennél előbbre jutni. Áthelyeztek egy másik irodába statikus szerkesztőnek, ami engem nem érdekelt. A Lakótervben Virág Csaba éppen munkatársat keresett, elmentem hozzá, fölvettem. De az is rövid kaland lett, mert hamar kiderült, hogy az alkatomnak a gyári tervezőirodai munka nem felel meg.

– *Kik hatottak építészeti látásmódjára? Voltak mesterei?*

– Inkább azt mondanám, hogy voltak jó tanárok Debrecenben, elsősorban Mikolás Tibor, aki a tervezési tanszék vezetője volt, mellette Boruzs Bernát, aki szintén nagy formátumú építészfigura, és a harmadik, egy nagyon fiatal építész, Szabó János, aki Kanadában futott be nagy karriert. Az Yblben Beszédes Kornél volt a tanszékvezető, akitől nagyon sok mindent tanultam, de leginkább ellenpontként. Nekem mindenről más jutott eszembe, mint neki. Még az Ipartervnél történt, hogy behívott az osztályvezető, hogy indulj egy országos pályázaton, és kéne neki segítség. Mondtam, hogy nem tudok menni, mert én is indulok ezen a pályázaton. Fölháborodva mondta, hogy a fiataloknak együtt kell működniük az idősebbekkel, hogy elsajátíthassák a szakmát. Akkor én, a faragatlan huszonéves azt mondtam, hogy akárhová nézek, nem látok olyat, akitől érdemes lenne tanulni. Ez aztán meg is határozta későbbi kapcsolatunkat, pedig kiváló építész volt. Jóval harminc fölött választottam magamnak olyan mestereket, akik olyasmiket tudtak, amelyeknek azelőtt a közelében sem jártam. Ez a választás sokkal meghatározóbb volt az

Nagy Bálint
a FUGA
kiállításán,
2011

életemre. Kik ők? Nos, mindkettejükkel Amerikában találkoztam: Mezei Árpád filozófus, művészettörténész, az Európai Iskola (1945–48) alapítója, ideológusa, saját definíciója szerint kultúrtörténész. Nagyon sokat tanultam tőle. Batár Attila építész, közíró, fotós, aki nemcsak megértette, értelmezte a munkáimat, de felnyitotta a szemem mások építészetére is.

– *Még csak a hetvenes éveknél tartunk. Ambivalens viszonya volt a hatalommal. Hogy került kapcsolatba az akkori ellenzékkel? Makó, Szeged, Debrecen?*

– Mindegyik helynek volt egyfajta szerepe ebben. A Szegedről ismert és Pestre került, nem szakmabeli barátokkal tartottam kapcsolatot. Az ellenzékiek között pedig mindenféle irányzat megtalálható volt, sokféle társaság, de mind-

egyik nagyon nyitott és befogadó. Én pedig sokfelé jártam. Akkor alakult a 25. Színház. A *Szókratész védőbeszéde* előadásban például segédszínész voltam. Mindig voltak ilyen típusú kapcsolataim. Az ELTE-n különféle szabadegyetemek, ahova hívtak. Amit már pontosan tudok, az a SZETA-s kapcsolat. A szabadegyetemen szöveg egy szociológus lány, hogy kéne valaki, aki Salgótarján környékén elvállalja egy szárazmalom bontását, melyet megkapott egy roma család építőanyagának. Mondtam, elvállalom szívesen. Elmentünk nyolcan barátok, és két nap alatt elbontottuk a szárazmalmot. Ez megint másfajta emberekkel való kapcsolatot hozott. Így ment ez. Többféle szabadegyetem volt, tartott előadásokat például Tőkei Ferenc és Szabó Miklós, hogy ellenpólusokat mondjak.

Szilágyi Saci (Szilágyi Sándor) volt az egyik fő szervező. A Győri Színház 1981-es, Szikora János rendezte *Bambini di Praga* előadásának (díszlettervezők: Bachman Gábor, Erdély Miklós, Harasztly István, Pauer Gyula, Rajk László, Szegeő György; jelmeztervező: El Kazovszkij, mozgás: Angelus Iván) én voltam a scenikus, amit aztán négy előadás után letiltottak. Éltük a fiatal emberek életét, s erre felé sodródtunk. A SZETA-tól már csak egy lépés volt a *Beszélő*, a *Beszélőtől* pedig a Duray-bizottság. De ez nem tartott sokáig, mert mégiscsak építész voltam. Amiben én segíteni tudtam, az a *Beszélő* illegális terjesztésének megszervezése volt.

– *A folyóirat illegális terjesztése egyáltalán nem volt kockázatmentes...*

– A huszonéves emberek többnyire nem gondolnak a kockázattal. Jól érzik magukat a bőrükben. Nem mondom, hogy élvezik, amikor az utcán követi őket a rendőrautó, de nem gondolják azt, hogy ez a világ vége. Néhány őrízetre vétel után sem gondoltam, hogy ez örökké így lesz. Jól éreztem magam ebben a világban. Amikor 1979-ben „nyugdíjaztak” a Városépítési Tudományos és Tervező Intézetből, akkor azonnal adódott a fizikai munka. Értettem valamilyen szinten az ácsmunkához, a kőművesmunkához. Később ez kibővült asztalos, kőműves és burkoló szakággal. Jól éreztem magam. Csináltuk a tetőt, az utcán kint állt a rendőrautó, amíg a munkaidő tartott, és figyeltek. Ez nem számított, s a tetejébe munkalehetőséget lehetett biztosítani sok, az állásából kirúgott filozófusnak, filmrendezőnek, közgazdásznak. Elképesztő anti-munkásfigurák dolgoztak velünk. Az is életforma volt, nem csak munka, s valamiféle megélhetést is jelentett. Ami érdekes, hogy ezt az egyértelműen illegális munkát nem használták föl ellenünk. Amikor megpróbáltunk elhelyezkedni valahol, egy-két hónap után elérték, hogy ott fölmondjanak nekünk. Az, hogy illegálisan tetőt építünk, belefért. A hetvenes-nyolcvanas éveket éltük, az egész ország illegálisan épített tetőt...

– *Építészvágyaival hogyan élte meg ezt az időszakot?*

– Nem jól. Mezei Árpád tette ezt a dolgot helyre visszamenőleg is. Ma is hallok a hangját, ahogy mondta: „Nézzé Bálint, soha nem rajzolt volna ilyen házakat, ha nem tudta volna, hogy azokat hogyan lehet megépíteni.” Ez azért volt így, mert hosszú éveken keresztül építettem, ugyan a mások által rajzolt házakat, de a mesterség mégiscsak a kezemben volt.

– *Hogyan keveredett Amerikába?*

– Király Béla intézményén, az Atlantic Research and Publications révén, ahogy akkoriban sokan mások, Soros-ösztöndíjjal. Fél évre szól az ösztöndíj, de én három évig maradtam. Sokat dolgoztam, fölépítettem a *barnt*, az asztalosműhelyt, terveztem, építettem lakásbelső,

terveztem székét, könyvtárt és raktam fürdőszoba-burkolatot, készítettem karkötőt, festetem falat, faragtam sakk-készletet. A mexikói segéd munkások ámulattal nézték, hogy a fehér ember kézfűrésszel fűrészel. Sokféle munkát vállaltam, és a honi léptékkal mérve sokat kerestem, mindezek mellett sok érdekes dolgot sikerült megvalósítanom.

– *Aztán hazajött...*

– Az nem merült föl soha, hogy kint maradjak. Itthon volt az életem. A szüleim még éltek, gyerekem volt. Egyértelmű volt, hogy haza kell jönnöm. Erős vonzása volt a rendszerváltásnak, de akkor mindjárt nem akartam. Tudtam, ha hazajövök, akkor nem tudok kimaradni belőle, mert ha kimaradnék, az nem lenne helyes. Úgy gondoltam, ha jövök – remélve, hogy egy ideálisabb világba –, akkor a szakmámat akarom csinálni. Hazajöttem és létrehoztam az Nagy Bálint és Tsai építészirodát, ami úgy nézett ki, hogy működőképes. Tulajdonképpen a szakmai pályám akkor kezdődött, 1991-ben.

– *Több évig messze volt az itthoni szakmai élettől. A régi állami tervezőirodák utódszerveződései mellett milyen feladatokat kapott?*

– Szociális otthonokat terveztem a fővárosnak, rengeteg homlokzatfelújítást a VI. kerületben. Ebből a leglátványosabb a Kodály köröndi négy épület. Sok tetőteret terveztem, családi házat, a Bárka Színházat, templomot. Megint csak az történt, hogy jól éreztem magam. Sok fiatal ember – később komoly karriert befutó építész – dolgozott a kezem alatt, akikkel nagyon jó volt, és most is nagyon jó a kapcsolatom. Megint volt egy életformánk, megint volt arculata annak, amit csináltunk.

– *Akkor már létezett az N&n galéria is. Hogy született az ötlet?*

– Kétségtelenül a világ vezető építészeti galériája, a New York-i Storefront for Art and Architecture ihletésére, amelyre Batár Attila hívta fel a figyelmemet. Az első naptól kezdve oda jártam. Fantasztikus hely, a világ vezető alternatív és nem alternatív építészeti állítottak ott ki, például Makovecz Imre is. A hely súlyát

csak egyetlen dologgal érzékeltetném: homlokzatát Steven Holl tervezte. Addig én nem találkoztam építészeti galériával és ott eldöntöttem, hogy majd Pesten én is csinálók egyet. Ennek megvalósulása a 2001-ben nyílt N&n galéria, amely négy olyan fiatal építész kiállításával indult, akik korábban a munkatársaim voltak, de már felmutathatták az eredményeiket. Az iroda és a galéria egy ideig párhuzamosan működhetett, de sok minden megnehezedett, jött egy magánéleti válság, és kezdtem leépíteni az irodát. A galéria összművészeti kiállítóhely lett, ahol az irodalom, a zene közönsége felfedezheti az építészet. Minden jó volt, de az építésziroda nem bírta el a galéria terhet. Akkor találkoztam a Budapesti Építész Kamara felhívásával, hogy az új építészeti központ művészeti vezetésére embert keresnek. Beadtam a pályázatot, megnyertem, és azóta csinálom.

– *A kulturális élet központja lett a már több mint tizenegy éves FUGA.*

– Nem vagyok, bár meglehet, hogy már az lettem, kulturális menedzser. Laikus vagyok, aki korábban működtetett magán-építészgalériát, ahova belopakodott a képzőművészet, a szépirodalom, a zene is. Ott tulajdonképpen kicsiben már megvoltak azok a dolgok, amelyek a FUGA-ban kibővíülhettek, és itt a mennyiség átcsapott a minőségbe: „A FUGA olyan, a világon egyedülálló kulturális intézmény, amely a művészet minden ágát befogadja úgy, hogy ehhez a közös alapot az építészet jelenti... Az építészet a kultúra elválaszthatatlan része.” A többféle művészeti ág befogadásának az az oka, hogy az építészeti kiállításnak mint műfajnak nincs saját közönsége.

– *Sikerült elfogadtatnia, hogy az építészeti rajz műalkotás?*

– Ez tíz évbe telt. Ami a kezdettől fogva fontos volt, hogy a házba jöjjen be a zene, a képzőművészet, az irodalom, a fotó közönsége. A házban ezrek fordulnak meg, mert mindegyik művészeti ágnak megvan a saját közönsége, sőt minden műfajnak más közönsége van. Egy barokk zenei hangversenyen teljesen más emberek töltik meg a termet, mint a CentriFUGA Kortárs Zenei Műhely koncertjein. Annyiféle közönségünk van, ahány előadás, kiállítás, rendezvény. Sokan életükben először itt találkoznak az építészettel mint kiállítási műfajjal. Lehet, hogy látta már a saját lakása alaprajzát, de ha itt ül egy koncerten egy építészeti kiállítás terében, akkor utána nagyon figyelmesen

– ezt számtalanszor tapasztaltam – megnézi a kiállítást is. Szerintem ez a ház legfontosabb üzenete, ereje, hogy az építészet kinyitotta a többi művészeti ág közönsége felé.

– *Megfordultak itt a kulturális élet jelei...*

– Azt szoktam mondani, hogy én egy jó értelemben vett művelődési ház vezetője vagyok. Megfordult itt Kurtág György, Spiró György, Vajda Mihály, Makk Károly... nem akarom sorolni. Nincs a világon másik olyan kulturális intézmény, amely a művészeti ágak összességével foglalkozik, de az alapját az építészet adja meg. Ez tudatosan megtervezett koncepció szerint alakult így. Most körülbelül háromezer-nyolcszáz rendezvényenél tartunk, ha nem számolom a Mikrokozmosz napi online videósorozatunk eddig több mint háromszáz adását. Erre a kritikusok azt mondják, hogy miért nem kevesebb programunk van? Azért nem kevesebb, mert így is kétéves a sorban állás a kiállítótermekre, s bizonyos művészeti ágakban még hosszabb. Nagyon sok sorozatunk van, a legregébbi a *Párhuzamos vidékek*, ez a budapesti Műegyetem négy tervezési tanszékének közös kiállítása. Az éppen a falon lévő kiállítás már a tizenkettedik. Számtalan együttműködő partnerünk van, felsorolhatatlan. Együttműködünk felsőfokú intézményekkel, külföldi és magyar, építészettel foglalkozó helyekkel. Az első évben még sokkal több támogatást kaptunk, nagyon sok saját programot tudtunk megszervezni. De azért később is sikerült jelentős kiállításokat létrehozni, mint például Breuer Marcell, Zalotay Elemér, Lucien és Rudolf Hervé kiállításai.

– *Öntörvényű alkotó volt mindig, mégis, ezt az öntörvényűséget el tudta fogadtatni, s közeget tudott teremteni.*

– Hol tudtam, hol nem! Van, aki nem szereti a „főztömet”. Én nem fogok megváltozni. Sokféle FUGA-t lehet csinálni, jobbat is kitálálhat valaki. De az más lesz. Ennek a történetnek a legfontosabb része a személyesség. Az, hogy én ezeket a szereplőket személyesen ismerem, ezekkel a szereplőkkel személyes a kontaktusom – az én alatt értsük azt a háromnégy embert, aki a FUGA-t alkotja. Amit mi választottunk mint lehetőséget, az a szatócsboltos mentalitás. Tudjuk, hogy kinek hány deka parizert kell adni, vagy csirke far-hátat, mert csak azt tudja megfizetni, és kinek kell a bélszín meg a lazac.

– *Voltak építészambíciók, s most már egészen másfajta munkát végez.*

– Igen, már nem tartom magam építésznek. Így alakult. Mindig mindent, amit csináltam, megpróbáltam a képességeimhez képest jól csinálni. A Széchenyi Akadémián tartott székfoglalómnak az volt a címe: *Hogyan lettem „nemépítész”?* Azzal fejeztem be az előadást: „Egyetlen dolgot értem el, amit mindig is szerettem volna. Lakásom, hétfélig házam, autóm és bankbetétem nincs, de így lettem azzá, akivé mindig is lenni akartam tudat alatt, Nagy Bálint-tá.” Ez volt a cél, és ez, remélem, sikerült. ♦

Miklósa Erika a tavalyi gálán

Miklósa Erika, Debreczeni Ildikó
és Pataki Bence a sajtótájékoztatón

IRÁNY: A MAGYAR TAVAK FESZTIVÁLJA!

Csónakkal
a Velencei-
távon

Komolyzene és tevékeny pihenés a szabadban – nos, ez az egyszerű elgondolás volt az, amelyre építve a *Természet Operaháza* – évről évre növekvő népszerűségű – fesztiválja eljutott oda, hogy immár több helyszínen is hívogató hazai találkahelye legyen a művészeteket kedvelőknek, a természet szerelmeseinek és a sportos életmód híveinek, hiszen ez utóbbit a fesztiválon rendezett futóversenyek, kerékpáros túrák, csónakázások sorra lehetővé teszik. A rendezők pontosabban is megfogalmazták szándékukat: „Ha a zene lélekemelő élményét a természetben való mozgás örömeivel ötvözzük, abból olyan, szabad ég alatti »zeneterápia« születik, amely valódi felüdülést hoz testnek és léleknek.” És mostani karanténos időnkben lehet-e vonzóbb meghívót kapnunk?

A *Természet Operaháza* Debreczeni Ildikó fesztiváligazgató kezdeményezésére több mint fél évtizede a Tisza-tónál indult útjára, és olyannyira bevált az ötlet, hogy idén a Velencei-tó, jövőre pedig a Balaton térsége is csatlakozik hozzá. Így jött létre a *Magyar Tavak Fesztiválja*, amelynek fővédnöke Ader János köztársasági elnök, védnökei pedig Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár és L. Simon László

miniszteri biztos, valamint F. Kovács Sándor országgyűlési képviselő.

A *Magyar Tavak Fesztiválja* rendezvénysorozat tehát ilyenképpen idén a Tisza-tónál nyolcadik, a Velencei-tónál pedig első alkalommal nyitja meg kaput. A Velencei-tónál június 18-ától 20-áig, a Tisza-tónál pedig július 30-ától augusztus 1-jéig rendezik meg a különleges fesztivált. A rendezvénysorozat részleteiről április végén a kápolnásnyéki Halászkastélyban tartottak sajtótájékoztatót.

L. Simon László már a tavalyi nyitógálán elmondta, hogy a Kossuth-díjas operaénekes, Miklósa Erika, aki a kezdetektől a *Természet Operaháza* szereplője és nagykövete, pár éve velencei lakosként a térségi művészeti életbe is bekapcsolódott, így a jövő évi fesztiválnak is ő lesz a meghatározó személyisége. A társfesztivál művészeti vezetője pedig Pataki Bence operaénekes lesz, aki a 2021-es Velencei-tavi programok, köztük a számos zenei helyszínnel rendelkező kerékpáros körtúra szervezésében a Kárpát-medencei Művészeti Népfőiskola, illetve a Csajághy Laura Szabadtéri Színpad nevében vállalt szerepet.

A sajtótájékoztatón Debreczeni Ildikó fesztiváligazgató elmondta: intenzív szervezőmunka zajlik a háttérben, hogy a legmagasabb színvonalú rendezvényekkel várják az érdeklődőket. A részletekről elárulta, hogy mindkét helyszínen a Szolnoki Szimfonikusok gálakoncertjével indul a program péntek este, majd szom-

A Tisza-tónál

L. Simon
László
a tavalyi
gálán

baton biciklire, vasárnap pedig hajóra szállnak a résztvevők, így vesznek részt a megállókon rájuk váró jobbnál jobb koncerteken.

A Velencén élő Miklósa Erika örömmel nyugtázta, hogy a Velencei-tó is csatlakozott a nagyszerű kezdeményezéshez, mint mondta, a Tisza-tóhoz már hazajár, a Velencei-tónál pedig házigazdaként köszönheti majd a résztvevőket. Pataki Bence operaénekes a gálakoncert mozzanatait ismertette.

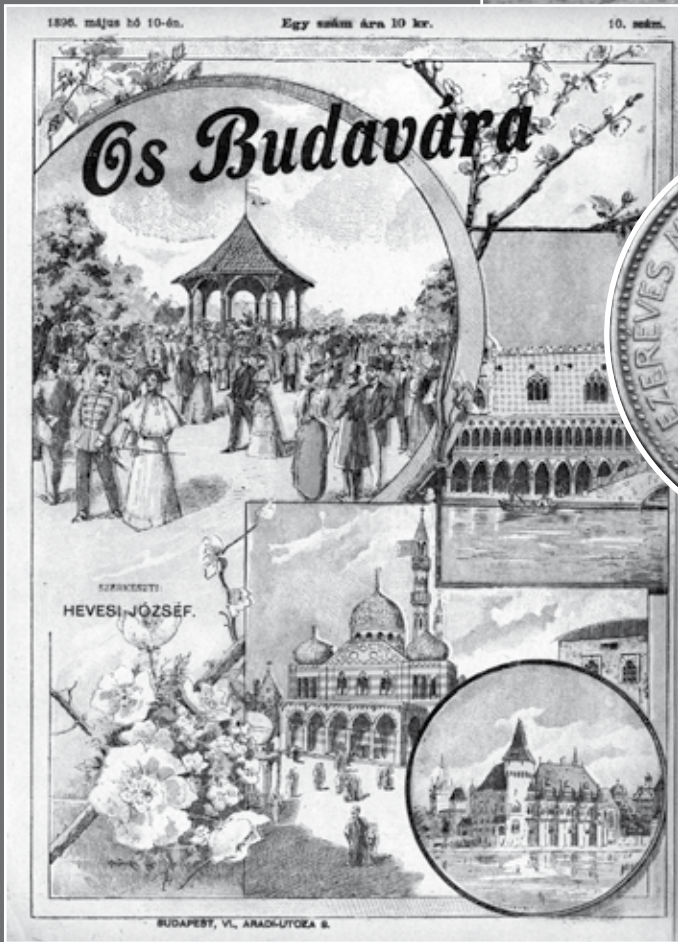
A velencei-tavi program részleteiről Rodics Eszter, a Halászkastély igazgatója számolt be: a gálakoncert helyszíne június 18-án a kápolnásnyéki Csajághy Laura Szabadtéri Színpad lesz, a szombati program a Halászkastélytól indul, és ide is érkezik vissza: hét állomást érint majd, többek között a sukorói református templomot, a pákozdi katonai emlékparkot és a Dinnyési Hagyományörző Központot.

A sajtótájékoztató nem érhetett véget operadallamok nélkül: Miklósa Erika és Pataki Bence duóját Harazdy Miklós zongoraművész kísérte.

Mise a Mátyás-templomban, 1896. május 3.

Ferenc József az állatkiállítás látogatójaként

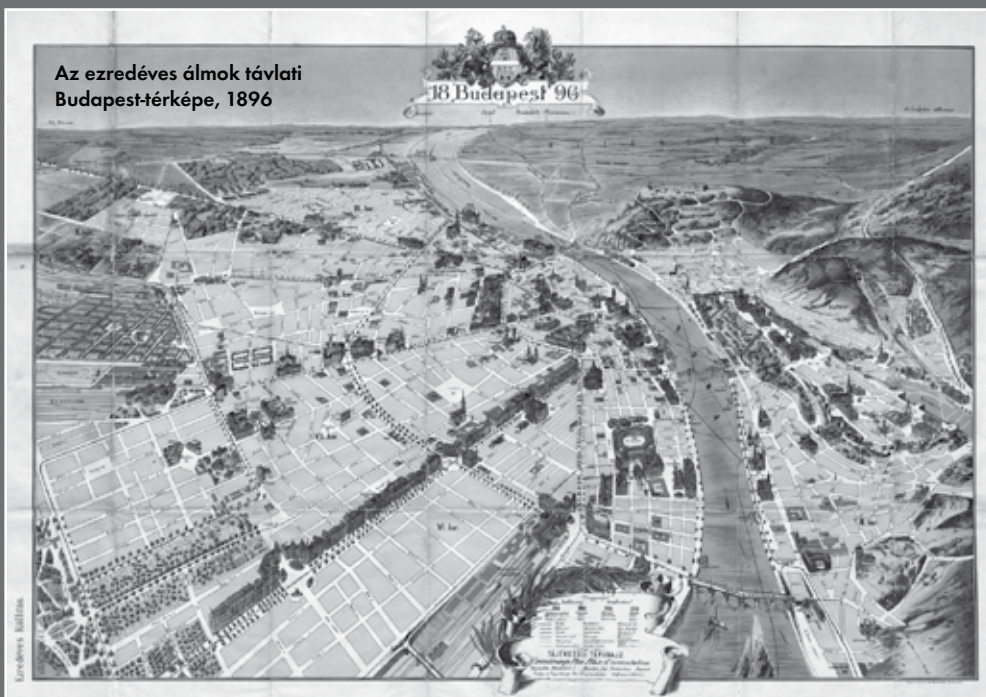
Falutemplom a kiállításon

A kiállítás Andrássy úti főbejárata

Szökőkút az Iparcsarnok előtt

Az ezredéves álmok távlati Budapest-térképe, 1896

KIVONULÁS...

A Magyar Nemzeti Múzeum május 2-án ezen a címen indította útjára új online sorozatát.

Mennyi mindent jelenthet egyetlen szó? – teszik fel a költői kérdést a bevezetőben.

„Kivonulás, mint a bibliai exodus. Szecesszió, amikor a művészek kivonultak a városi kulturális központból.

Majális, amikor egy társaság a természetben ünnepel. Kivonulás, amikor egy hadsereg elhagyja a megszállt területet. Hányféle történet, kutatás, megközelítés juthat eszébe egyetlen fogalomról a múzeum kutatóinak, kurátorainak?” És a művelődéstörténeti sorozat első része 125 évvel ezelőttre, a honfoglalás 1000. évfordulójára repítette vissza az online látogatót.

M. LOVAS KRISZTINA*

A millennium felejthetetlen pillanatai

A honfoglalás 1000. évfordulóján

125 évvel ezelőtt, május 2-án fényes külsőségekkel nyitották meg a millenniumi ünnepségeken a hazánk történetében egyedülálló *Ezredéves Országos Kiállítást*, melyet fennállásának hat hónapja alatt közel hatmillió ember keresett fel. Az uralkodócsalád tagjai mellett előkelő külföldi vendégek sokasága is ellátogatott erre a különleges bemutatóra. Maga Ferenc József tizenhárom alkalommal tisztelte meg jelenlétével a kiállítást. A honfoglalás 1000. évfordulójára rendezett ünnepségeket nagyszabású építkezések és beruházások is kísérték. Ez az időszak Budapest világvárossá válásának pillanata is egyben.

1896-ban adták át a millenniumi földalatti vasutat, amely a londoni után az első ilyen beruházás volt Európában. Ekkor épült ki a dunai rakpart, felavatták a főváros harmadik hidját, a Ferenc József hidat (a mai Szabadság híd) és elkészültek az Andrassy út és a Nagykörút pompás palotái. Megnyílt az Iparművészeti Múzeum csodálatos szecessziós épülete, a Vígszínház és a Kúria a mai Kossuth téren. A Parlament ekkor ugyan még teljes egészében nem készült el, de a millennium idejére időzítették a kupolacsarnok befejezését, ahol az 1896. június 8-i nagy millenniumi felvonulás alkalmával az országgyűlés alsó- és felsőháza együttes díszülést tartott az uralkodócsalád jelenlétében. Számos más köz- és reprezentációs épületet, emlékművet és szobrot is avattak ebben a felejthetetlen ünnepi esztendőben, elég csak azokra a monumentális emlékoszlopokra gondolnunk, amelyeket a történeti Magyarország hét pontján állítottak fel, nevezetesen: a munkácsi várhegyen, a nyitrai Zobor-hegyen,

A korona átszállítása a Mátyás-templomba

a Morva és a Duna találkozásánál emelkedő dévényi várhegyen, Pannonhalmán, a zimonyi várhegyen, Pusztaszeren és a brassói Cenkegyen.

1895 szilveszter éjszakáján a millennium évét egyszerre felzúgó harangok köszöntötték országszerte. 1896. április 21-én a képviselőház ünnepi ülésén elfogadták azokat a törvénycikkeket (1896. VII. és VIII. tc.) amelyek megőrizték a honfoglalás ezeréves évfordulóját, valamint az ünnep alkalmából létesítendő maradandó alkotásokat, ezek közé tartozott többek között négyszáz új népiskola felállítása is. A közmegegyezés jegyében a parlamen-

ti pártok a kiállítás idejére felfüggesztették a belpolitikai vitákat.

Az ünnepélyes megnyitóra Ferenc József és Erzsébet királyné is a fővárosba érkezett. Különösen nagy eseménynek számított Sissi Magyarországra látogatása, hiszen a fia, Rudolf trónörökös 1889-es tragikus halála után visszavonultan élő, fekete gyászruhát viselő királyné egyre ritkábban mutatkozott nyilvános rendezvényeken. Egyik utolsó látogatása volt ez hazánkban, hiszen két évvel később, 1898-ban váratlanul ő is befejezte földi pályafutását, amikor egy olasz anarchista merénylő, Luigi Lucheni halálosan megsebesítette Genfben.

A millenniumi kiállítás megnyitására május 2-án a főváros házait nemzeti színű zászlókkal és drapériákkal ünnepi díszbe öltöztették. Már kora reggel ellepték a tömegek a város utcáit, különösen a budai várból levezető utat, illetve az Andrássy utat egészen a Városligetig, hogy láthassák a királyi palotából induló, a királyi család tagjait szállító udvari hintókat. Különösen lelkes fogadtatás üdvözölte Stefániát, Rudolf trónörökös özvegyét, valamint Erzsébet és Ferenc József gyermekeit: Gizella és Mária Valéria főhercegnőt, és a nádori ág

Ferenc *István király* című művét adták elő, a Nemzeti Színházban pedig a kor egyik ismert szerzője, Rákosi Jenő *Az ezredév ünnepe* című prologja mellett a *Szigetvári vértanúk* című darab került színre. Másnap a koronázó budavári Nagyboldogasszony (ismertebb nevén Mátyás)-templomban, az előkelő társaság jelenlétében ünnepi hálaadó istentiszteletet tartottak az uralkodópár és a királyi család részvételével. A szertartáson éppúgy, mint az 1867-es koronázás alkalmával, Liszt Ferenc *Koronázási miséje* csendült fel. Az úri társaság-

jus 7-én Constantino Nigra gróf, bécsi olasz nagykövet, a diplomáciai testület doyenje, a rangidős diplomata díszebédet adott a minisztereknek. Május 9-én az ország összes iskolájában ünnepségeket rendeztek a millennium tiszteletére, a következő napon pedig az ország összes templomában hálaadó istentiszteleteket tartottak. Május 11-én a főváros ünnepi díszközgyűléssel emlékezett, május 3–15. között az ország összes törvényhatóságában ünnepi közgyűlést tartottak.

Az Ezredéves Országos Kiállítást a Városligetben mintegy ötszázhuszezer négyzetméternyi területen, kétszáznegyven pavilonban rendezték meg. A kiállításon, amelyen ezer év történelmi-kulturális anyaga keveredett a korszak imponáló technikai vívmányaival, kizárólag hazai eredetű termékeket mutattak be, ami a magyarországi néprajzi-kulturális sokszínűség páratlan seregszemléjeként az ország ezeréves örökségét, tündöklését és anyagi jólétét volt hivatott reprezentálni. A millen-

Festők ünnepe, csoportkép

képviselőjét, József főherceget, akinek magyar díszfogata szembetűnően különbözött a többi udvari hintótól. A magyar öltözetű kocsis mellett kócsagtollas huszár ült a bakon meggyiszínű, ezüstszinóros ruhában. A főherceg a menyével, Augusztia főhercegnével és fiával, József Ágost főherceggel ült a hintóban. Részt vett a megnyitón Ferenc József legifjabb öccse, Lajos Viktor főherceg, valamint Ottó Ferenc főherceg, az uralkodó másik öccsének, Károly Lajosnak a fia, Ferenc Ferdinánd trónörökös testvére.

Az előkelőségek, a miniszterek és a meghívott arisztokraták többnyire díszmagyarba öltöztek az alkalomra. A megnyitóra 11 órakor az Iparcsarnok előtt felállított bíborszínű sátornál került sor, ahol Dániel Ernő kereskedelmi miniszter kért engedélyt az uralkodótól a kiállítás megnyitására. A Gellérthegyén ágyúk, a kiállítás területén harangok jelezték a megnyitó időpontját, az egyesített dalárdák négyszáz fős kórusa pedig az erre az alkalomra készült millenniumi himnuszt énekelte. Az eseményen a magyar miniszterek és főméltóságok mellett jelen voltak a külföldi diplomataik, valamint a hazai és a külföldi sajtó képviselői. Este az Operaházban díszelőadás zárta a napot: Erkel

Díszmenet a koronával a Széna téren át

nek szigorú előírások szerint díszmagyarban kellett megjelennie, a hölgyeknek magyaros szabású díszruhában, uszályos szoknyával, köténnel, magyaros főkötővel és fátyollal. Este a Nemzeti Múzeum épülete mögött, Festetics Tasziló Esterházy utcai palotájában fényes fogadást és bált rendeztek a legelőkelőbbek és a diplomáciai testület tagjai számára.

Május 4-én este 6-kor Dániel Ernő miniszter és felesége adtak fogadást a Park Clubban, a mai Stefánia Palotában, az ország vezető politikusainak és a külföldi vendégeknek. Az ünnepségsorozat következő állomásaként május 5-én Ferenc József és a főhercegek jelenlétében katonai díszszemlélt tartottak a Vérmezőn. Este udvari fogadás volt a budai várban. Má-

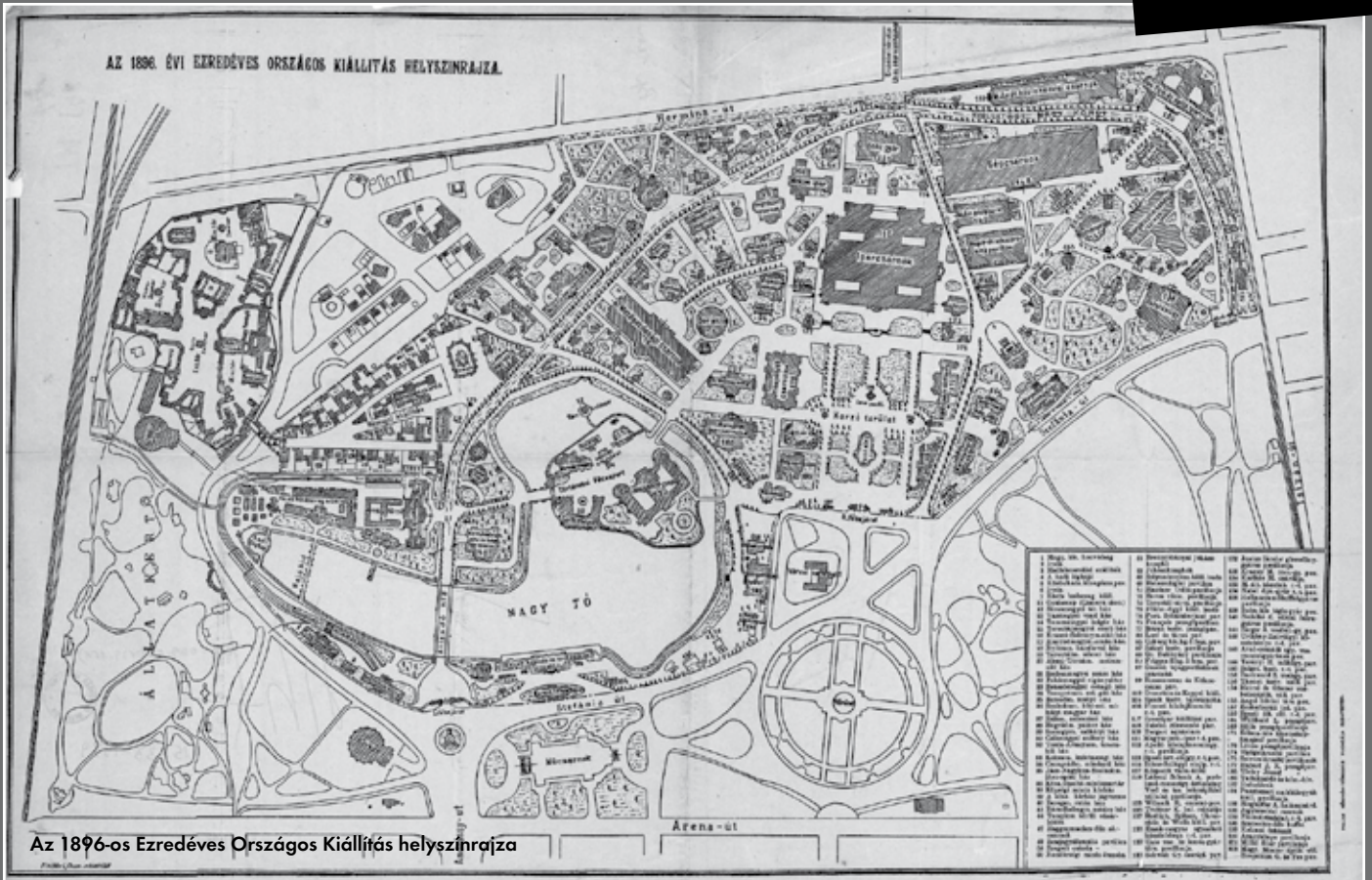
Haditengerészeti ágyúk a kiállításon

niumi ünnep politikai értelemben is jelentős üzeneteket hordozott. Elsősorban azt, hogy a kiegyezéssel Magyarország sikeres történelmi pályára lépett és igen jó pozíciót vívott ki magának a Habsburg Monarchián belül. Emellett képes volt a történelmi Magyarország magyar jellegét biztosítani.

Am a magyarországi nemzetiségek, amelyek az ország lakosságának körülbelül felét alkották, alapvetően nem értettek egyet ezzel a gondolattal. Az 1895. augusztus 10-i budapesti kongresszusukon a román, a szlovák és a szerb politikusok egységesen léptek fel a millennium megünneplése ellen. Kiáltványukban tagadták, hogy a magyar jogosan egyetlen államalkotó nemzet lenne a Kárpát-medencében. Határozottan óvást emeltek az ellen, hogy a saját leigázásukat és háttérbe szorításukat kelljen megünnepelniük. Egyedül a horvátok kaptak lehetőséget arra, hogy saját pavilonokban mint önálló államalkotó nemzet mutatkozzanak be a millenniumi kiállításon, de ez Horvátországnak a Magyar Királysághoz fűződő több évszázados sajátos, a horvátok belső önkormányzatát biztosító kapcsolata indokolta.

Az ország múltját az ún. történelmi főcsoport épületei és azok kiállításai jelenítet-

Az 1896-os Ezredéves Országos Kiállítás helyszínrajza

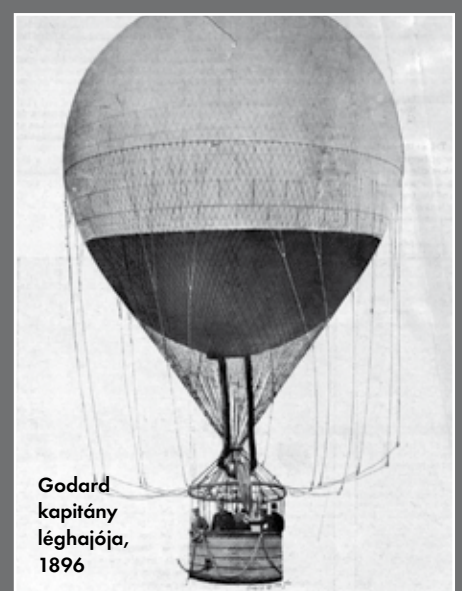
A Torontól vármegyei svábok búcsúja

Jóteknysági árverés a Cukrászpavilonban

Ferenc József leszáll a róla elnevezett gőzhajóról

Godard kapitány léghajója, 1896

Ferenc József és Erzsébet királynő

ték meg. Ezek közül a legismertebb a nagy népszerűségére való tekintettel később tartós anyagból újból felépített, Alpár Ignác tervei szerint készült, ma is látható Vajdahunyad vára volt, amely huszonegy különböző, a valóságban is létező történelmi épületrészlet egyfajta komplexumát alkotta. Megelevenedtek a legfontosabb tájegységek jellegzetes építészeti alkotásai, lakóházai is a korabeli skanzen utcáin. Az erdészeti, halászati és mezőgazdasági termékeket bemutató pavilonok mellett jelentős hangsúlyt kaptak a korszak ipari és technikai vívmányai, amelyeket elsősorban az Iparcsarnok, a Gépcsarnok, a későbbi Közlekedési Múzeumnak otthont adó Közlekedési Csarnok mellett olyan bemutatók tettek még színesebbé, mint a Telefonhírmondó, a Dinamitgyár, a Cement-pavilon. Helyet kaptak a kiállításon olyan témák is, mint a hadügy, az oktatásügy, a gyermeknevelés, az egészségügy. Különlegességnek számított a tenger élővilágát bemutató, hatalmas akváriumokkal felszerelt pavilon, amelynek tetején egy óriási cethal magasodott.

A kiállítás ideje alatt a mai Városligeti körúton keskeny nyomtávú villamosvasút közlekedett, amely egyben kiállítási tárgy is volt: a Ganz és Társa meg a Roessemann és Kühnemann Gépgyár terméke. A látogatói élményt megannyi látványosság tette még színesebbé, mint például a Feszty-körkép, az okuloszkóp (camera obscura), a szenzációnak számító léggömbrepülés. Godard kapitány hidrogénnel töltött léghajójával ötszáz méter magasba lehetett felemelkedni a város fölé. Az utazás veszélytelen volt, mivel a francia selyemből készített, tizennyolc méter átmérőjű ballon kosara ki volt kötve a földhöz, amit minden repülés után egy huszonöt lóerős gőzgép húzott vissza a biztonságos talajra. Az utazások mindegyikét egy, a helyszínre kitelepült fényképész örökítette meg, így az utasok megőrizhették e nem mindennapi élmény emlékét a fotográfián is. A májusi és júniusi adatok szerint 7017 utas, összesen 754 felszállás keretében csodálhatta meg Budapestet a magasból.

A látványosságok mellett szórakozásra is bőven volt lehetőség. Vidéki sörgyárak tartottak kóstolókat, emellett pezsgős pavilonok, kávéházak, zenepavilon, színes fényeket szóró

Az Iparcsarnok a látványos szökőkúttal

szökőkút tette mozgalmasabbá a látogatói élményt. A kiállítás legélénkebb pontja, a nemrég lebontott Petőfi Csarnok helyén álló, még az 1885-ös nagy Országos Általános Kiállításra készült, végül a második világháborúban elpusztult csodálatos, neoreneszánsz Iparcsarnok és az előtte elterülő nagy, virágokkal tarkított tér és a korzó volt.

Amikor a nap már leszállt a budai hegyek mögé, itt gyűlt össze a kiállítás közönsége, sőt az esti órákban a városból újabb ezrek érkeztek, hogy végignézzék azt a mozgalmas látványt, ahogyan a látogatók sokasága hullámszik a korzó sétaútjain. A bámszokók pompás, választékos öltözekeket, úri és egyszerű polgári ruhákat, különböző népviseleteket láthattak ilyenkor. A tér közepén katonazenekar játszott, oldalt négy vendéglőben cigányok húzták, este fél kilenckor pedig a villanyvilágítással megvilágított szökőkút vízsugarai kezdtek ragyogni a szírvány minden színében.

A másik népszerű mulatónegyed az akkori Növény- és Állatkert (a volt Vidám Park) területén felépített Ős-Budavára mulatókomplexum volt, ahol különféle jelmezes felvonulások, mulatságok és más egzotikumnak számító látványosságok, mint például fakírok, óriások és törpék szórakoztatták a vendégeket. A nagyobb rendezvényeknek az Ünnepelek

Csarnoka adott otthont. A szintén a millenniumra elkészült mai Mücsarnok épületében a korszak legjelentősebb művészeinek alkotásai várták a látogatókat. A kiállítók között szerepelt Székely Bertalan, Madarász Viktor, Benczúr Gyula, Stróbl Alajos és Zala György is. A régi Mücsarnok épületében, a mai Képzőművészeti Egyetem Andrássy úti palotájában kapott helyet a Plasticon vállalat bemutatója, ahol hírességek viaszszobrai állították ki (pl. Liszt, Wagner, Wekerle Sándor és Vilmos császár alakját) és olyan ismert festményeket jelenítettek meg, mint Zichy Mihály: Erzsébet királyné Deák ravatalánál, valamint Murillo híres Madonnája. Emellett tükörszobák és torzító tükrök izgalmas látványélménye ejtette ámulatba a közönséget.

Az Ezredéves Országos Kiállítás kétségtelenül a dualizmus korának legreprezentatívabb eseményei közé tartozott, amely méltó emléket állított a magyar történelem sikereinek és a XIX. századi modernizáció és gazdasági fejlődés eredményeinek. Ugyanakkor kifejezte azt a bizalmat és optimizmust, amellyel a kortársak a közelgő XX. század elé néztek. Az már más kérdés, hogy mi, vagy inkább mi nem valósult meg XIX. századi honfitársaink reményeiből. Ennek megítélését a XXI. századi olvasóra bízuk... ♡